

Adwokat Alicja Danielewska – Podolak

40-029 Katowice, ul. Reymonta 6/4, tel/fax (+ 48 32) 202-51-22

filia : ul. Okrzei 29, 43-190 Mikołów

NIP:954-235-02-73 / Regon:240316941 www.danielewska.pl e-mail:adwokat@danielewska.pl

Katowice, dnia 25 lipca 2025 roku

Stowarzyszenie MOST

Ul. Wolności 274

41 – 800 Zabrze

EKSPERTYZA PRAWNA

**w sprawie wymogów prawnych wobec kandydatów do wykonywania
zawodu mediatora sądowego**

I. Podmiot zlecający

Ekspertyza sporządzona na zlecenie Zarządu Stowarzyszenia MOST w Zabrzu (nr KRS 0000003897). Ekspertyza powstała w ramach projektu „Akademia NGO – dobre prawo dla integracji” o numerze FERS.04.06-IP.04-0055/23.

II. Przedmiot ekspertyzy

Ocena aktualnych zapisów prawa w zakresie wymagań ustawowych wobec kandydatów do wykonywania zawodu mediatora sądowego oraz projektowanych zmian w zakresie obowiązku posiadania szkoleń bazowych oraz specjalizacyjnych, a także projektowanych włączeń ustawowych od spełnienia tych obowiązków.

III. Zgłoszone wątpliwości co projektowanym zmian w zakresie ustawowych kryteriów jakie muszą spełnić osoby chcące wykonywać zawód mediatora sądowego.

Obecnie przepisy regulujące status mediatora sądowego w Polsce są rozproszone w różnych aktach prawnych, a poszczególne przepisy prawa wprowadzają różne kryteria i wymogi wobec mediatorów, co niewątpliwie wymaga ujednolicenia i usystematyzowania.

Planowane są zmiany nakładające na kandydatów do wykonywania tego zawodu wymogi odbycia szkoleń bazowych z zakresu mediacji oraz posiadania wykształcenia lub szkoleń specjalizacyjnych prawdopodobnie z zakresu psychologii lub pedagogiki.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

most
STOWARZYSZENIE

Jednakże ten ostatni wymóg ma nie mieć zastosowania do osób wykonujących zawody prawnicze, a to: adwokatów, radców prawnych, notariuszy oraz sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku. Właśnie to wyłączenie budzi zasadnicze wątpliwości z uwagi na rozbieżności między wykształceniem w zakresie zawodu prawnika, a np. psychologa. Wykształcenie prawnicze (także po uzyskaniu tytułu specjalizacyjnego np. adwokata) może okazać się niewystarczające do skutecznego prowadzenia mediacji, które w znacznej części opierają się na umiejętnościach psychologicznych mediatora oraz kompetencji w zakresie interakcji międzypokrewnych.

IV. Akty prawne będące podstawą ekspertyzy.

1. Kodeks postępowania cywilnego z dnia 17.11.1964 roku (t.j. Dz.U.2024.1568 ze zm.)
2. Ustawa z dnia 27.07.2001 roku – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U.2024.334 ze zm).
3. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 stycznia 2016 roku w sprawie prowadzenia listy stałych mediatorów (Dz.U.2016.122z dnia 2016.01.28).
4. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 07.05.2015 roku w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz.U.2015.716 z dnia 2015.05.25).
5. Ustawa z dnia 25.02.1964 roku - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U.2023.2809 ze zm.)

Wszystkie wskazane akty prawne zostały uwzględnione w brzmieniu obowiązującym w dacie sporządzenia ekspertyzy.

V. Ocena aktualnego stanu prawnego.

Aktualne przepisy regulujące status mediatora w Polsce są sformułowane w różnych aktach prawnych, zarówno o charakterze ustrojowym, jak i procesowym. Przepisy te wprowadzają różne kryteria i wymogi wobec mediatorów. Jednocześnie praktyka stosowania przedmiotowych wymogów jest zróżnicowana w zależności od organu stosującego przepisy. Jest to szczególnie widoczne w procedurze wpisu mediatorów na listy stałych mediatorów i stosowaniu zróżnicowanych kryteriów w zależności od konkretnego prezesa sądu okręgowego.

W **kodeksie postępowania cywilnego** (art.183²§1) wskazano jedynie, że mediatorem może być osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych, korzystająca w pełni z praw publicznych. Zastrzeżono, że Mediatorem nie może być sędzia, za wyjątkiem sędziów w stanie spoczynku (§2).

Natomiast dalsze wymogi wprowadzono w art. 157a ustawy – **prawo o ustroju sądów powszechnych**, zgodnie z którym stałym mediatorem może być osoba fizyczna, która:

- 1) spełnia warunki określone w art. 183² § 1 i 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego;
- 2) ma wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia mediacji;

-
- 3)ukończyła 26 lat;
 - 4)zna język polski;
 - 5)nie była prawomocnie skazana za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe;
 - 6)została wpisana na listę stałych mediatorów prowadzoną przez prezesa sądu okręgowego.

Podobne kryteria wprowadziło **rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 07.05.2015 roku w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych**, które w §4 precyzuje, że do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego jest uprawniona osoba, która:

- 1)posiada obywatelstwo polskie, obywatelstwo innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - strony [umowy](#) o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej albo obywatelstwo innego państwa, jeżeli na podstawie przepisów prawa Unii Europejskiej przysługuje jej prawo podjęcia zatrudnienia lub samozatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w tych przepisach,
- 2)korzysta w pełni z praw publicznych i ma pełną zdolność do czynności prawnych,
- 3)ukończyła 26 lat,
- 4)zna język polski w mowie i piśmie,
- 5)nie była prawomocnie skazana za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe,
- 6)posiada umiejętności i wiedzę w zakresie przeprowadzania postępowania mediacyjnego, rozwiązywania konfliktów i nawiązywania kontaktów międzyludzkich,
- 7)daje rękojmię należytego wykonywania obowiązków,
- 8)została wpisana do wykazu.

Jak łatwo zauważyć w ostatnim akcie prawnym wprowadzono już pewnego rodzaju kryterium różnicujące kandydatów, poprzez sformułowanie wymogu by osoby te posiadały nie tylko wiedzę i umiejętności w zakresie przeprowadzenia postępowania mediacyjnego, ale także w zakresie **rozwiązywania konfliktów i nawiązywania kontaktów międzyludzkich**.

Nadal jednak **w żadnym z powyższym aktów prawnych nie nałożono wymogu prawnego posiadania przez mediatorów ani szkolenia bazowego w przedmiocie mediacji ani żadnego specjalistycznego w zakresie chociażby psychologii**.

Wprawdzie w praktyce większość sądów wymaga szkolenia (np. 40-godzinnego), ale to jest **wewnętrzna wytyczna, a nie przepis prawa** i kandydaci zwykle je robią, by zwiększyć szansę na uzyskanie wpisu. Takie szkolenia są prowadzone przez wyspecjalizowane ośrodki mediacyjne i instytucje uznane przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Są to zazwyczaj kursy trwające od 40 do 100 godzin, obejmujące zarówno teorię, jak i praktyczne ćwiczenia umiejętności mediacyjnych. Ważne jest, aby ośrodek posiadał odpowiednią akredytację.

Na stronie Śląskiego Centrum Mediacji <https://mediator.org.pl/zostan-mediatorom/rozwoj-mediatora/> zauważamy, że możliwe jest odbycie szkoleń specjalistycznych w zakresie

konkretnego rodzaju postępowań i spraw, co zapewne jest następnie kryterium decydującym w wyznaczaniu już tych mediatorów przez Sądy do prowadzenia mediacji w danej kategorii spraw.

Niemniej nadal są to niejako środki zastępcze wobec konieczności wprowadzenia jednolitego i precyzyjnego uregulowania prawnego, w przedmiocie wymogów stawianych mediatorom sądowym. Dlatego też z zasady należy pozytywnie się odnieść do projektu zamian ustawowych, choć z zastrzeżeniami, które zostaną opisane poniżej.

VI. Projektowane zmiany i ich ocena

W dniu 19 maja 2025 roku został zgłoszony projekt ustawy o mediatorach sądowych, akredytowanych ośrodkach mediacyjnych i Krajowym Rejestrze Sądowym (UD237).

Niestety na dzień sporządzenia ekspertyzy nadal nie została opublikowana treść tego projektu ustawy, co uniemożliwia pełną jego ocenę.

Poniższe zastrzeżenia i uwagi zgłaszam więc w oparciu o informacje zamieszczone na stronie <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-mediatorach-sadowych-akredytowanych-osrodkach-mediacyjnych-i-krajowym-rejestrze-mediatorow>.

Jako jeden z celów projektu wskazano, że *Pierwszym krokiem do budowy zaufania obywateli do mediacji powinno być stworzenie bazy **profesjonalnych i wykwalifikowanych mediatorów sądowych**. Utrzymywanie obecnych rozwiązań legislacyjnych uniemożliwia faktyczne ustalenie liczby mediatorów oraz posiadanego przez nich wykształcenia.*

Z tym celem należy się w pełni zgodzić, ze szczególnym uwzględnieniem by ta baza dotyczyła faktycznie mediatorów **profesjonalnych i wykwalifikowanych**.

Dalej czytamy, że *wprowadzenie wymogu kształcenia służyć będzie profesjonalizacji świadczonych usług. Jednym z najistotniejszych wymogów stawianych wobec przyszłych mediatorów sądowych będzie ukończenie szkolenia bazowego oraz złożenie egzaminu bazowego, jak również ukończenie szkolenia specjalizacyjnego i złożenie egzaminu specjalizacyjnego.*

Wobec braku możliwości zapoznania się z treścią projektu ustawy, nie można stwierdzić o jakim szkoleniu i egzaminie specjalizacyjnym jest tu mowa. Można jednak przypuszczać, że może to być szkolenie np. z zakresu psychologii lub też wzorem innych państw będą to szkolenia specjalizacyjne w poszczególnych kategoriach spraw (np. osobno rodzinne, karne, pracy itp.).

Wymóg ten jednak ma ***NIE być stosowany do sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku, adwokatów, radców prawnych oraz notariuszy. Te osoby będą zobowiązane do złożenia TYLKO egzaminu bazowego w celu potwierdzenia posiadanej wiedzy teoretycznej i praktycznej z zakresu mediacji.***

Jest to o tyle zaskakująca propozycja projektu ustawy, że mediacja przecież wymaga nie tylko wiedzy prawnej, ale przede wszystkim posiadania kompetencji miękkich takich jak: prowadzenie dialogu, neutralności, empatii, radzenia sobie z konfliktem. Konieczność ich posiadania powinna być wymagana także od prawników, niezależnie od ich ogólnego stażu zawodowego.

Oczywistym jest, że zawód prawnika to także szeroko pojęta praca z ludźmi. Można jednak sobie wyobrazić, że dany **radca prawny** do tej pory wykonywał zawód tylko w ramach umowy o pracę w spółce prawa handlowego i tylko z tej pozycji zawodowej występował w sądach w roli pełnomocnika procesowego, a teraz wnosi o wpis na listę mediatorów sądowych, na podstawie której będzie mógł zostać wyznaczony do prowadzenia mediacji w sprawach rodzinnych czy karnych.

Jeszcze inaczej sytuacja wygląda w przypadku zawodu **notariusza**, który nie występuje przed sądem i nie bierze udziału w procesach sądowych, lecz sporządza akty prawne wyłącznie na podstawie zgodnej woli stron umowy. Nie rozwiązuje konfliktów międzyludzkich, nie prowadzi negocjacji ze stronami umów, lecz tylko zapisuje w odpowiedniej formie prawnej ich - już wcześniej poczynione ustalenia – z zastrzeżeniem ich zgodności z prawem.

Nadto należy zauważyć, że zarówno adwokat jak i radca prawny występując jako **pełnomocnik w sprawie sądowej** reprezentuje zawsze tylko jedną stronę, której interesy i wyłącznie jej, ma obowiązek reprezentować w pełnym zakresie. Nie jego rolą, lecz ewentualnie sądu, jest nakłanianie stron do zawarcia ugody, a w przypadku jednoznacznego negatywnego stanowiska swojej strony, pełnomocnik nie ma prawa dążyć dalej do polubownego załatwienia sporu. Rola pełnomocnika procesowego jest więc wyraźnie jednostronna, co w oczywisty sposób kłóci się z zadaniami i nadrzędnym celem działań mediatora sądowego.

Warto też przyjrzeć się wybranym rozwiązaniom w innych krajach europejskich:

- **we Francji** mediatorem może być osoba z doświadczeniem prawnym lub społecznym, po odbyciu szkolenia z mediacji jest wymagane (**minimum 200 godzin**), nawet adwokaci muszą wykazać się przygotowaniem z zakresu komunikacji (źródło informacji:
https://www.justice.gouv.fr/sites/default/files/2024-07/Mediateurs_civils_en_2021.pdf?utm_source=www.cnb.avocat.fr/fr/centre-national-de-mediation-des-avocats?utm_medium=referral).

- w **Niemczech** prawnicy **nie** są zwolnieni ze szkoleń – aby używać tytułu „certyfikowanego mediatora”, muszą ukończyć **120-godzinne szkolenie**, przejść **superwizję** (obserwowane mediacje) i prowadzić mediacje w praktyce minimum 4 w ciągu 2 lat (źródło:
https://www.gesetze-im-internet.de/mediationsg/BJNR157710012.html?utm_source=www.haufe.de/recht/kanzleimanagement/reform-der-mediatorausbildung_222_601882.html?utm_medium=referral).

Oznacza to więc, że w wyżej wskazanych systemach prawnych zauważono, że do wykonywania zawodu mediatora sądowego oprócz szkolenia bazowego konieczne jest posiadanie jeszcze szkolenia specjalistycznego względnie odpowiedniej praktyki.

W tym miejscu chciałabym dokonać porównania planowanego zwolnienia prawników – mediatorów sądowych- od wymogu szkoleń specjalistycznych z niedawno **wprowadzaną instytucją reprezentanta małoletnich w postępowaniach sądowych**, w sprawach w których nie mogą ich reprezentować przedstawiciele ustawowi i opiekunowie prawni.

Ta funkcja może być wykonywana tylko przez adwokatów i radców prawnych. Niemniej ustawodawca od razu tu zauważył, że sam fakt legitymowania się tytułem adwokata czy radcy prawnego nie jest wystarczający do pełnienia tej roli, dlatego wprowadzono dodatkowy wymóg by osoba taka *wykazywała szczególną znajomość spraw dotyczących dziecka, tego samego rodzaju lub rodzajowo odpowiadających sprawie, w której wymagana jest reprezentacja dziecka, lub ukończył szkolenie dotyczące zasad reprezentacji dziecka, praw lub potrzeb dziecka*. Te dodatkowe kryteria zostały sformułowane w art.99¹ §1 w zw. z art. 99 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Wprawdzie nie jest wymagane złożenie egzaminu z tych umiejętności, jednak w pewnym sensie odpowiedzialność za spełnianie tych kryteriów przez kandydata przerzucono na samorządy zawodowe (Izby Adwokackie i Radców Prawnych), które informują sądy o osobach spełniających te kryteria oraz prowadzą specjalistyczne szkolenia w tym zakresie. Adwokat i radca prawny – niezależnie od odpowiedzialności ogólnoprawnej, ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną przed własnym samorządem zawodowym, co dodatkowo zabezpiecza prawidłowe wykonywania przez niego obowiązków zawodowych.

Reasumując projekt ustawy o mediatorach sądowych, z uwzględnieniem wprowadzenia skonkretyzowanych wymogów wobec kandydatów na mediatorów sądowych w zakresie ich wykształcenia i szkoleń specjalistycznych, jest z pewnością konieczny i wręcz pilny. Jednak planowane ograniczenie tych wymogów wobec adwokatów, radców prawnych, notariuszy oraz sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku, tylko do konieczności odbycia szkolenia bazowego, wydaje się być nieusprawiedliwione specyfiką postępowania mediacyjnego. Rola mediatora sądowego nie może być wprost porównywana do postępowania sądowego i roli prawników na rozprawie, gdzie reprezentują tylko jedną stronę i tylko w jej interesie mogą działać czy też do roli notariusza, który w ogóle nie prowadzi negocjacji ani nie reprezentuje żadnej ze stron aktów notarialnych. W związku z tym planowane zwolnienie tych zawodów od obowiązku odbycia szkoleń specjalistycznych winno zostać rozważone jako usunięcie tego wyłączenia lub obwarowania go dodatkowymi wymogami, w ramach zmian czy też poprawek do tego projektu, co na tym etapie jest jeszcze jak najbardziej możliwe.

VII. Postulaty w zakresie projektu ustawy

Projekt ustawy o mediatorach sądowych winien zostać poddany weryfikacji w zakresie wymaganych uprawnień od kandydatów do wykonywania tego zawodu. Z uwagi na ilość spraw, które są kierowane do mediacji można wnioskować, że zawód ten będzie rozwojowy. Oznacza to jednak, że konieczne jest ustawowe jednoznaczne ustalenie wymagań od kandydatów do wykonywania tego zawodu, tak samo jak niezbędne jest stworzenie ogólnopolskiej listy mediatorów sądowych – by nie tylko łatwo było znaleźć właściwą osobę, lecz by móc w pewny sposób dokonać weryfikacji uprawnień osoby mediatora wyznaczonego w danej sprawie.

W związku z tym postuluję, że pominąć w projekcie projektowane zwolnienie adwokatów, radców prawnych i notariuszy oraz sędziów i prokuratorów stanie spoczynku, od obowiązku szkoleń i egzaminu specjalistycznego, gdyż wprowadza to uprzywilejowanie tej grupy zawodowej, które nie zawsze może mieć uzasadnienie w ich faktycznych kompetencjach do wykonywania zawodu mediatora.

Natomiast w przypadku zachowania tego zwolnienia postuluję by jednak ograniczyć te zwolnienie do osób, które wykażą się szczególną znajomością spraw danego rodzaju (np. poprzez wykazanie ilości prowadzonych wcześniej spraw tego samego rodzaju) lub potwierdzenia prowadzenia takich mediacji przez wejściem w życie ustawy, z określeniem wymaganej minimalnej ilości spraw lub stażu określonego w latach.

VIII. Podsumowanie

Projekt ustawy o mediatorach sądowych (UD237) zmierza do profesjonalizacji mediacji i stworzenia ogólnopolskiej bazy mediatorów, jednak budzi poważne wątpliwości, z uwagi na brak opublikowanej treści i projektowane zwolnienie prawników (adwokatów, radców prawnych, notariuszy, sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku) z obowiązku szkoleń i egzaminów specjalistycznych. Jest to niezrozumiałe, zważywszy że skuteczna mediacja wymaga nie tylko wiedzy prawniczej, lecz także kompetencji miękkich. W innych instytucjach, jak np. reprezentacja małoletnich, ustawodawca przewidział wymóg szczególnej wiedzy lub szkoleń. W związku z tym należy postulować uchylenie lub przynajmniej ograniczenie tego zwolnienia tylko do osób faktycznie posiadających odpowiednie wykształcenie bazowe i doświadczenie w danym rodzaju spraw.